

Застосування насильства як спосіб залучення неповнолітнього до злочинної діяльності може виразитися в побоях (нанесенні двох чи декількох ударів, що спричинили потерпілому фізичний біль, але не потягли заподіяння йому тілесних ушкоджень). Вказаний спосіб може бути реалізований також шляхом вчинення будь-яких інших насильницьких дій щодо неповнолітнього (заподіяння мук, мордування, катування, незаконне позбавлення волі або викрадення). Погроза застосування насильства може мати місце як в усній, так й в письмовій формі, виражатися жестами. Доречно пам'ятати, що насильницькі способи залучення часто залишають ідеальні сліди (сліди пам'яті людини), а також матеріальні (на тілі та одязі як неповнолітнього, так і дорослого, що втягнув неповнолітнього у злочинну діяльність).

Встановлення конкретних способів впливу дорослих, що спонукають неповнолітнього до участі у вчиненні злочину мають важливе кримінально-правове, процесуальне та криміналістичне значення.

Тому практичні працівники повинні детально вивчати дії повнолітньої особи, щодо залучення підлітка до злочинної діяльності (встановлювати яким способом це було зроблено, в якій обстановці). Визначати інтенсивність психичного чи фізичного впливу на неповнолітнього, з докладним відображенням таких даних в матеріалах кримінального провадження.

Тихоненко В. М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри криміналістики*

ЩОДО РОЗРОБКИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИМУШУВАННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЧИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

У сучасних умовах розвитку України як самостійної держави особливої уваги набувають питання правового регулювання цивільно-правових відносин та захист прав суб'єктів на них. Під час переходу до ринкових відносин поява різних форм власності зумовила появу нових підстав економічних конфліктів, які не могли зародитися в умовах існування державної форми власності. Ринкові відносини потягли за собою розширення цивільно-правових відносин у суспільстві, а з цим і збільшення кола прав та обов'язків між суб'єктами цих відносин. Тобто все частіше в суспільних відносинах виникає таке поняття як цивільно-правове зобов'язання, а саме: обов'язок вчинити певні дії на користь певного суб'єкта відносин або утриматись від них. При цьому існують правові засоби захисту своїх прав: так, у Конституції України записано, що права і свободи громадян

захищаються судом, тобто у разі порушення цивільно-правових відносин зацікавлена сторона саме за допомогою звернення до суду має захищати свої порушені права.

Проте у зв'язку з негативною оцінкою населенням легального вирішення спорів судами, низьким рівнем правової культури населення, недосконалістю законодавства, економічною кризою в державі та низьким життєвим рівнем зустрічається чимало випадків ігнорування порядку вирішення цивільних спорів, пов'язаних із захистом та поновленням порушених прав. Користуючись позасудовим шляхом вирішення тих чи інших питань, особа часто робить це із порушенням закону, нерідко долучає до цього третіх осіб, які їй у цьому «допомагають», у таких випадках ці особи – окремі злочинці чи злочинні угруповання, що спеціалізуються на «вибиванні боргів».

Таким чином, незаконне вирішення цивільно-правових спорів можна назвати примушуванням до виконання цивільно-правових зобов'язань. У національному законодавстві таке поняття виникло у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального й Кримінально-процесуального кодексів України» від 20 листопада 1996 року № 530, КК України 1960 р. був доповнений новою статтею – ст.198І («Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань»), до цього подібні протиправні дії кваліфікувалися як самоуправство чи вимагання. У чинному КК України цей склад злочину без суттєвих змін був залучений та виражений у ст. 355. Як і будь-який інший новий вид злочину, примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань вимагало чіткого наукового обособлення та окремого дослідження (Соловйова А. М. Примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань. 2007, с. 7).

Незважаючи на достатньо високу актуальність проблеми протидії злочинному примушуванню до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, у вітчизняній кримінально-правовій теорії їй не приділяється достатньої уваги. Окремі питання зазначеної проблематики розглядалися переважно при дослідженні суміжних аспектів протидії корисно-насилницькій злочинності, зокрема, П. П. Андрушком, О. О. Дудоровим, Г. М. Зеленовим, О.Г. Кальманом, В.М. Куцом, В.О. Навроцьким, М.І. Хавронюком. та іншими вченими. На дисертаційному рівні Соловйовою А.М. було проведено дослідження складу цього злочину, але поза увагою дослідниці залишилася низка важливих аспектів проблеми, які потребують теоретичного осмислення (Арманов М. Г. Кримінальна відповідальність за примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. 2009, с. 9).

Вказаний вид злочину, поряд із іншими новими чи відносно новими видами, певною мірою вносить якісні зміни у структуру злочинності у цілому, тому викликає необхідність нових рішень і активних заходів для

вирішення проблем удосконалення діяльності органів внутрішніх справ із захисту прав та свобод людини і громадянина, охорони правопорядку і забезпечення суспільної безпеки. Розробка спеціальної окремої методики розслідування примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань є досить актуальним та важливим питанням, вирішення якого допоможе не лише ефективніше розслідувати такі злочини, відокремлюючи їх від інших подібних за змістом, але й попереджувати вчинення цих злочинів, захищаючи права осіб, що виступають суб'єктами цивільно-правових відносин.

Важливість розгляду зазначеного питання полягає у тому, що вказаний вид злочину відноситься до корисно-насильницьких, більша частина яких має велику кількість спільних ознак, тому в процесі розслідування для встановлення обставин злочину часто використовуються схожі між собою методики. Але під час розслідування важливим є чітке розмежування складів злочинів, деякі з них є суміжними, а отже, використання не конкретної необхідної методики, а схожої, може призвести до заведення слідства у глухий кут.

Суміжними за складом з примушуванням до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань є вимагання, самоуправство, для розслідування яких розроблені окремі методики. Механізми вчинення цих злочинів дуже схожі між собою, в деяких випадках обстановка, способи взагалі співпадають. Але є істотна відмінність: відсутність ознак вимагання і одночасно наявність ознак примушування до виконання реально існуючого зобов'язання, не користуючись при цьому законним шляхом. Також важливо звернути увагу на те, хто є суб'єктом злочину, іноді ними виступають колекторські чи інші організації, які нібито мають повноваження на вчинення дій, пов'язаних з виконанням цивільно-правових зобов'язань, але їх діяльність не врегульована на законодавчому рівні, а надані послуги виходять за рамки закону. Це означає, що розслідування навіть суміжних злочинів має свої особливості. Отже, за відсутності самостійної методики розслідування примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань питання щодо її розробки є актуальним та доцільним.

Падей А. С.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри криміналістики*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Слідча діяльність є одним з важливих об'єктів дослідження у криміналістиці. Обговорення та дискусії стосовно даної діяльності здійснювалися в наукових джерелах насамперед у процесуальному, психологічному та тактичному аспектах. Метою даної статті є висвітлення особливостей діяльності з розслідування злочинів, психологічних якостей, які прита-